

*Renata Tot***OSOBITOSTI MAĐARSKOG JEZIKA****Uvod**

Ovaj rad prikazuje na koji način funkcionira mađarski jezik te se navode razlike između mađarskog jezika i hrvatskog jezika kao i sličnosti, odnosno razlike između mađarskog i finskog jezika. Kratko se opisuje kojoj skupini jezika pripada mađarski jezik, koliko ga ljudi govori u svijetu i zbog čega ga mnogi smatraju izuzetno teškim jezikom. U ovom radu ističu se osobitosti tog jezika i zanimljivosti popraćeni primjerima gdje je vidljivo koje se teškoće javljaju kod Mađara prilikom učenja stranog jezika. Dodatno je prikazano primjerima da nije nimalo jednostavno prevođenje s mađarskog na ciljni jezik i obrnuto, osobito ako je riječ o nesrodnim jezicima. Ovim radom posebno se želi prikazati kako mađarski jezik sasvim jednostavno i logično funkcionira, ma koliko zamršenim djelovao, te dokazati da mađarski ipak nije tako usamljen u europskoj zajednici jezika.

Općenito o mađarskom jeziku

Mađarski je jezik ugrofinski jezik koji pripada uralskoj skupini jezika, a prema tipu je aglutinativni jezik. U ugrofinske jezike pripadaju i finški, estonski, laponski i drugi jezici koji se rabe u Ruskoj Federaciji. Hantski i mansijski jezik najrodniji su mađarskom jeziku. U Europi samo mađarski, estonski, finški, baskijski i turski ne pripadaju indoeuropskim jezicima, dakle nisu u srodstvu s germanskim, romanskim ni sa slavenskim jezicima.

U svijetu oko 14 milijuna ljudi govori mađarski. Većina govornika živi u Mađarskoj, ali ih također ima i u Rumunjskoj, Slovačkoj, Hrvatskoj, sjevernom dijelu Srbije (Vojvodina), Ukrajini, SAD-u i drugdje. Mađarski jezik službeni je jezik u Republici Mađarskoj i u nekim drugim državama, ali je važno naglasiti da je jedan od službenih jezika Europske unije. Gledano po broju izvornih govornika nekog jezika, oko 6000 jezika u svijetu, mađarski se nalazi među prvih 50 (Abondolo, 1988: 14).

Mnogi Europljani smatraju ga neobičnim i teškim jezikom, ponajprije zato što su njemu srodni jezici relativno daleko. Osoba koja uči talijanski lako će moći usporediti gramatiku i vokabular s francuskim ili španjolskim jezikom, dok će osoba koja uči poljski moći usporediti svoje znanje jezika s češkim, slovačkim ili hrvatskim. Sličnosti su u gramatici tipološki srodnih jezika evidentni. Mađarski ne pripada ni jednoj spomenutoj skupini jezika, stoga se kod učenja mađarskog jezika polaznik mora upoznati s osnovama aglutinacije (Balogh, 2009).

Pojedine razlike između hrvatskog i mađarskog jezika

Gramatika u mađarskom jeziku bitno je drukčija od gramatike indoeuropskih jezika. Mnogima se čini da je komplicirana i da ju je teško naučiti, posebno ako su izvorni govornici bilo kojeg indoeuropskog jezika. Poznata je i fama o mađarskom jeziku prema kojoj ga je u odrasloj dobi nemoguće naučiti. Naposljetku se ipak mora priznati da mađarska gramatika funkcionira po prilično logičnim pravilima i nije tako teška. Čak je jedan od braće Grimm, Jakob Grimm, izjavio davne 1820. godine da je mađarski jezik logičan i savršeno izgrađen.

Postoji niz razlika u mađarskom jeziku u usporedbi s hrvatskim jezikom, a ovdje se navode one najzanimljivije:

- 1) umjesto prijedloga kao što su **u, na, od, sa** u hrvatskom jeziku, u mađarskom se jeziku imenici dodaje sufiks, odnosno nastavak koji je za svaki *prijedlog* drukčiji, npr. *házban* (**u** kući), *asztalon* (**na** stolu), *Eszéktől* (**od** Osijeka) ili *autóval* (**s** autom).
- 2) naglasak se **uvijek** stavlja na prvi slog bez obzira je li riječ o mađarskim ili stranim riječima.
- 3) postoje određeni (*a, az*) i neodređeni (*egy*) članovi, što vidimo i u engleskom i njemačkom jeziku
- 4) različito se rabe internacionalizmi u jednom i drugom jeziku.
- 5) Npr. *múzeum* - muzej, *morféma* - morfem, *ekvivalens* - ekvivalent, *biológia* - biologija, *gimnázium* - gimnazija, *pedagógus* - pedagog, *accusativus* - akuzativ, *telefax* - telefaks, *archívum* - arhiv, *poéziis* - poezija, *organizmus* – organizam.
- 6) ne postoji gramatički rod.

Posebno bih naglasila posljednju razliku zbog koje je mađarski mnogima jako neobičan, a njegovim govornicima stvara velike probleme u učenju stranih jezika. Ne postoje varijante zamjenica za različite rodove, poput *on* i *ona*, već je to samo zamjenica *ő*. Za *njegov / njezin* rabi se *övé*. Jednako se tako sve imenice i glagoli rabe u srednjem rodu. Mađarima je zbog toga teško naučiti hrvatski jezik u kojem postoji muški, ženski i srednji rod kod

imenskih riječi te određenih glagolskih izvedenica. Zato se često događa da Mađari na hrvatskom jeziku miješaju rodove i kažu *moja tata, ona je otišao* ili *ovaj kuća*. Mađari ne razmišljaju o rodovima jer uopće ne poznaju tu kategoriju u svom jeziku, a i prilično im je teško na početku učenja hrvatskog jezika zapamtiti rodove za imenice, pogotovo za one kojima se gramatički rod ne podudara s prirodnim rodom. Dodatno je otežano učenje hrvatskog jezika onim govornicima mađarskog koji govore nekoliko stranih jezika jer se rodovi često razlikuju od jezika do jezika. Primjerice, u hrvatskom i njemačkom jeziku *mjesec* je muškog roda (*Mjesec, der Mond*), dok je u francuskom i talijanskom jeziku ženskog roda (*la lune, la luna*); *stol* u hrvatskom, njemačkom i talijanskom jeziku muškog je roda (*stol, der Tisch, il tavolo*), ali u francuskom je ženskog roda (*la table*); *kuća* na hrvatskom i talijanskom jeziku ženskog je roda (*kuća, la casa*), dok je u njemačkom jeziku srednjeg roda (*das Haus*) (Balogh, 2009).

S druge strane, govornicima indoeuropskih jezika nepojmljiva je činjenica da nema muškog i ženskog roda pa se često pitaju kako onda mađarski jezik funkcionira. Nepostojanje gramatičkog roda, naime, uopće ne predstavlja problem njegovim govornicima, npr. uz zamjenicu *ő* jednostavno se dodaje imenica ili se nekim drugim riječima daje jasnije objašnjenje kako bi se shvatilo je li riječ o muškoj ili ženskoj osobi.

Kako u drugim jezicima, tako i u mađarskom jeziku, kod određenih zanimanja i zvanja nastavcima se naglašava muški, odnosno ženski rod. Navedeni primjeri ilustriraju tu pojavu u mađarskom jeziku: *dékán / dékánasszony* (dekan / dekanica), *igazgató / igazgatóasszony* (ravnatelj / ravnateljica), *elnök / elnökasszony* (predsjednik / predsjednica), *orvos / orvosnő* (liječnik / liječnica), *tanár / tanárnő* (nastavnik / nastavnica), *bíró / bírónő* (sudac / sutkinja) (Wardough, 2002, 283 – 284). Iz primjera je vidljivo da se kod zanimanja dodaje imenica *-nő*, što bi u prijevodu bilo *žena*, a kod položaja u karijeri isključivo se dodaje imenica *-asszony*, što bi u doslovnom prijevodu značilo *gospođa* u hrvatskom jeziku.

Više poteškoća zbog nedostatka muškog i ženskog roda pojavljuje se kod prevođenja, bez obzira koji je ciljani, a koji polazišni jezik. Ovdje se navode neki jednostavni primjeri:

(1a) *Stoka se nalazi vani na livadi.*

Govornik hrvatskog jezika znat će da je zbirna imenica *stoka* u ženskom rodu bilo da se radi o kravama ili bikovima. Kako bi se uopće to moglo prevesti na mađarski jezik, mora se precizirati koje su to životinje jer ne postoji ekvivalent za izraz *stoka*, pa će prijevod biti:

(1b) *A bikák/tehenek kint vannak a mezőn (Bikovi i krave nalaze se vani na livadi).*

(2a) *Ona je lijepa.*

U rečenici *Ona je lijepa* govornik hrvatskog jezika zna da je riječ o ženskoj osobi, ali u mađarskom se mora dodatno pojasniti izrazom *djevojka* ili imenom te djevojke:

- (2b) *A lány szép. (Djevojka je lijepa.)*
 (2c) *Ő szép lány. (Ona je lijepa djevojka.)*
 (2d) *A Mária szép lány. (Marija je lijepa djevojka.)*
 (3a) *A testvérem bejött a szobába.*

Na hrvatski se jezik ne može doslovno prevesti jer *testvér* se u mađarskom odnosi i na sestru i na brata pa prijevod na hrvatski jezik glasi:

- (3b) *Moj brat / moja sestra ušao je / ušla u sobu.*
 (4a) *A diák megírta a vizgát.*

Kod tog je primjera potrebno poznavati kontekst da bi se ispravno preveo jer ne znamo je li riječ o ženskoj ili muškoj osobi i uz to *diák* na mađarskom je jeziku osoba koja pohađa osnovnu i srednju školu, pa i fakultet. Doslovni je prijevod na hrvatskom jeziku:

- (4b) *Učenik / učenica ili student / studentica napisao je / napisala test.*

Kod tih se primjera mogu javiti poteškoće u prijevodu iako su jednostavni, a složenije rečenice zaista su pravi izazov za prevoditelje.

Mađarski jezik, naravno, nije jedini jezik koji ne poznaju gramatički rod. Neki već prije spomenuti jezici funkcioniraju vrlo slično mađarskom, poput finskog, estonskog ili laponskog jezika te turskog, modernog kineskog – mandarinskog, japanskog i mnogih drugih jezika. Izvorni govornici tih jezika s manje će poteškoća shvatiti logiku mađarskog jezika.

Odnos između finskog i mađarskog jezika

Mnogi smatraju da se Mađari i Finci mogu razumjeti jer im jezici pripadaju istoj skupini, međutim, to nije slučaj. Finci se još mogu razumjeti s Estoncima, ali samo do određene granice, dok je s Mađarima potpuno druga situacija. Sličnosti u gramatici mađarskog i finskog jezika ipak ima, što će se vidjeti na sljedećim primjerima: mađ. *kéz* (ruka) = fin. *käsi*, mađ. *vér* (krv) = fin. *veri*, mađ. *méz* (med) = fin. *mesi*, mađ. *szarv* (rog) = fin. *sarvi*, mađ. *vaj* (maslac) = fin. *voi*, mađ. *éleven* (živo) = fin. *elävä*, mađ. *menni* (ići) = fin. *menni* itd.

Postoji niz razloga zbog čega s jedne strane ima toliko sličnosti, a s druge strane toliko razlika u jeziku. Jedan od razloga velika je zemljopisna udaljenost između naroda. Jedan narod živi na obali Finskog zaljeva, a drugi narod u dolini Dunava. Drugi je razlog što su se ti narodi ugrofinske jezične

skupine razdvojili jako davno, prije otprilike 4500 godina. Tom stanju pridonijelo je i to što poznajemo devet potpuno neovisnih ugrofinskih jezika (finski, laponski, mordvinski, marijski, komski, udmurtski, hantski, mansijski i mađarski). Ako pogledamo broj riječi koje se rabe u svakodnevnom govoru, samo se oko 200 riječi iz finskog jezika može naći u mađarskom, ali između mađarskog i mansijskog jezika postoji dvostruko više zajedničkih riječi. Zajedničke riječi u finskom i mađarskom jeziku dijelovi su ljudskog tijela, članovi obitelji, prirodni fenomeni, alati za lov i ribolov i sl. Jedna od tipičnih karakteristika svih ugrofinskih jezika jest da nakon izricanja brojevnih vrijednosti slijede imenice u jednini, npr. *alma* (jabuka), *almák* (jabuke), ali u rečenici se rabi na sljedeći način:

(5) *Három almát veszek a boltban.* (Doslovan prijevod: *Tri jabuka kupujem u trgovini.*)

(6) *Két autót vettem.* (Doslovan prijevod: *Kupio / la sam dva auto.*)

Naglasak se i u finskom i u mađarskom jeziku stavlja na prvi slog i nema iznimke ni ako ima više slogova. Jedna je od fonoloških sličnosti glasovna harmonija (samoglasnika) unutar sloga. Riječi se sastoje ili od prednjih ili od stražnjih vokala. Kasniji razvoj ugrofinskih jezika utjecao je na taj sklad zbog posuđenica, ali je ostao kod sufiksa, npr. fin. *elä-köön* (živio!) = mađ. *é l - j e n*, fin. *verellä* (sa krvi) = mađ. *v é r - r e l*, fin. *kala-lla* (s ribom) = mađ. *h a l - l a l*. Još jedna sličnost u finskom i mađarskom jeziku jest da se samoglasnici i suglasnici jednako raspoređuju, za razliku od slavenskih ili germanskih jezika u kojima ponekad nalazimo više suglasnika ili samoglasnika u nizu. Rijetko ćemo u ugrofinskim jezicima naći tri uzastopna suglasnika. Dva suglasnika na početku riječi postoje samo u posuđenicama, a i to se nekako *izglađuje* ubacivanjem samoglasnika, kao npr. *škola* na mađarskom je *iskola*, a u finskom je *koulu*. Slavenska riječ *k r a l j* u mađarskom se jeziku razvila u *k i r á l y* (kralj), a hrvatska riječ *slama* na mađarskom je jeziku *szalma*. Postoji još čitav niz takvih sličnih riječi.

Na kraju je prikazano nekoliko jednostavnih rečenica na finskom i mađarskom jeziku koje su relativno slične, a koje u izgovoru ne bi bile razumljive ni jednima ni drugima (navodi se doslovan prijevod):

(7a) *Jég alatt télen eleven halak uszkálnak.*

(7b) *Jään alla talvella elävät kalat uiskentelevat.*

(Ispod leda zimi žive ribe plivaju)

(8a) *Árva szeme könnyel tele.*

(8b) *Orvon silmä kyyneliä täynnä.*

(Sirotanu su oči pune suza).

(9a) *Ken meni meidän edessämme?*

(9b) *Ki ment mi elöttünk?*

(Tko je išao ispred nas?)

(10a) *Miniäni antoi voita.*

(10b) *Menyem adott vajat.*

(Snaja mi je dala maslac.)

Zaključak

Ovim radom nastojalo se pokazati kakav je mađarski jezik po strukturi i na koji način funkcionira, s posebnim naglaskom na nepostojanje gramatičkog roda. Cilj je bio jasnije prikazati koje su to razlike u mađarskom jeziku zbog čega Mađari teže uče hrvatski ili neki drugi strani jezik. Primjerima su ilustrirane poteškoće koje se mogu javiti kod prevodenja. Jednako tako istaknuto je da, bez obzira što mnogi smatraju da je mađarski jezik neobičan, može se naučiti sasvim jednostavno i prema utvrđenim pravilima naučiti jer svaki jezik po svojim je karakteristikama specifičan, pa i jedinstven.

Literatura

Abolondo, Daniel 1998. *Hungarian Inflectional Morphology*, Bibliotheca Uralica 9, Budapest: Akadémiai Kiadó.

Balogh, Péter 2009. *Gender-markers in Language*, WEBFU (*Wiener elektronische Beiträge des Instituts für Finno-Ugristik*), str. 1-6.

Dr. Gyula Weöres 1935. *The Relationship between the Finnish and the Hungarian Languages*, Ylioppilaitten Työ-ja Julkaisutoimisto, Helsinki: Suomi-Unkari Albumi.

Wardaugh, Ronaldo 2002. *Szociolingviztika*, Budapest: Osiris, str. 282-294.